

MŰSZAKI FEJLESZTÉS - MŰSZAKI FORDÍTÁSOK

dr. Gáspár István

Népgazdaságunk fejlesztésének szükségletei megkövetelik, hogy vállalataink állandóan figyelemmel kísérjék a külföldön végbemenő technikai fejlődést, s a határainkon túl bevezetett újításokra építve, hajtsák végre a hazai viszonyok között kívánatos ésszerűsítéseket, műszaki tökéletesítéseket. Ennek a célnak az elérésére - a szakirodalom jelenlegi méretei mellett - már nem elegendő a vállalatok, intézmények által helyileg végzett feltáró munka, mert az irányító szervek, termelő vállalatok keretében természetesen nincs meg a lehetőség a szakirodalom olyan mélységben és méreteken való feltárására, rendszerezésére és feldolgozására, ahogy az a népgazdaság érdekében szükséges. Éppen ezek a szükségletek hívták életre a műszaki dokumentációt és fordítási szolgálatot, amely a szakirodalmi anyag figyelemmel kísérése, szakszerű feldolgozása és publikálása céljából ma már a legtöbb európai országban és az amerikai kontinensen egyaránt különböző szervezeti formákban, de jelentős apparátussal és a műszaki irodalomnak egyre nagyobb területeit átfogva működik.

A műszaki fejlesztés kérdései rendkívül szétágazóak, s a vállalati tevékenységnek ugyyszólván valamennyi területére kiterjednek. Ezt könnyű belátni, ha tekintetbe vesszük, hogy a kimondottan műszaki jellegű tevékenységek /a technológiai eljárások, a gyártmányok konstrukciójának kialakítása, ill. megváltoztatása/ szűkségképpen változásokat idéznek elő a vállalat gazdasági helyzetében. A műszaki fejlesztés végső célja vagy az önköltség csökkentése és a jövedelmezőség növelése, tehát gazdasági cél, vagy pedig a munkafeltételek javítása, az emberi munkaerő kiméltése, ami - megfelelő szervezési intézkedésekkel összekapcsolva - a munkatermelékenység növekedésén keresztül a vállalat gazdasági helyzetének javulásához vezet. Éppen ezért került annyira előtérbe az utóbbi időben a műszaki fejlesztés gazdasági oldala.

A lengyel ipari közgazdászok Poznanban tartott III. országos értekezletükön a műszaki fejlesztés gazdasági problémáival foglalkoztak, így a műszaki fejlesztés által a vállalat tevékenységére gyakorolt befolyással, a műszaki fejlesztés költségeinek és a műszaki fejlesztés útján elért megtakarításoknak a számvitelével és az anyagi ösztönzés szerepével a műszaki fejlesztésben.*

A műszaki fejlesztés területén első helyen állnak a g é p e -

* TOEPLITZ, J.L.: Az ipari közgazdászok III. országos értekezletének eredményei. - Zycie Gospodarcze, 1961. 16.k. 7.sz. p. 3, 8.sz. p. 3.

s i t é s é s a u t o m a t i z á l á s k é r d é s e i . Ezen a téren a külföldi tapasztalatok tanulmányozása elengedhetetlen feltétele annak, hogy iparunkban - a hazai adottságok figyelembevételével - szélesebb körben kerüljön sor gépesítésre és automatizálásra, s megvalósíthassuk egész termelési folyamatok, sőt egész üzemek gépesítését és automatizálását. Ez az ún. komplex gépesítés és automatizálás, amelyet a Szovjetunióban már igen nagy mértékben bevezettek.

A gépesítés és automatizálás a vállalati tevékenység területén a legszétágazóbb problémakör, amelynek - a szorosan vett műszaki vonatkozásokon kívül - gazdasági és szociális, vagy - mondhatjuk - emberi vonatkozásai egyaránt nagy jelentőségűek. Természetesen az utóbbi vonatkozások egészen másként jelentkeznek szocialista társadalmi - gazdasági viszonyok között, mint a kapitalizmusban, s erre figyelemmel kell lenni a külföldi szakirodalom tanulmányozásánál.

A szocialista országokban a gépesítés és automatizálás szervesen illeszkedik a népgazdasági tervbe, a népgazdaság fejlesztésének hatalmas távlatait tárja fel. Miután a szocializmusban a legfőbb cél a dolgozók széles tömegei életszínvonalának szakadatlan emelése a legfejlettebb technika alapján, a műszaki fejlesztés és a szociális szempontok elválaszthatatlanok egymástól. Ebben a vonatkozásban különösen nagy jelentősége van a szovjet tapasztalatok tanulmányozásának, mert a szocialista országok közül a Szovjetunió haladt előre leginkább a gépesítés és automatizálás területén.

A műszaki fejlesztés irányának meghatározásánál a szocialista gazdasági rendszerben elsőrendű szempont a tervbe vett fejlesztési intézkedés gazdaságossága. Különösen lényeges ez olyan esetekben, amikor a műszaki fejlesztés megvalósítása nagyobb mértékű beruházásokkal kapcsolatos. A beruházások gazdasági hatékonyságának kérdése, a különféle beruházási változatok gazdaságosságának értékelése igen nagy helyet foglal el a szakirodalomban. A beruházások hatékonyságának népgazdasági értékelése és az erre vonatkozólag kiszámított műszaki gazdasági mutatóknak a népgazdasági tervezésben való felhasználása csak szocialista társadalmi-gazdasági rendszerben lehetséges. A legújabb szovjet szakirodalom helyesen mutat rá arra, hogy a tervbe vett műszaki fejlesztési intézkedés /pl. új gyártási eljárás vagy nyersanyagfajta/ bevezetésének kihatásait nemcsak abban az iparágban kell vizsgálni, amelyre az illető intézkedés vonatkozik, hanem más iparágakban is. A beruházási szükségletet ugyanis csak a kapcsolódó termelési ágakban mutatkozó további beruházási igények figyelembevételével lehet helyesen felmérni.*

Súlyponti kérdés a szocialista országok szakirodalmában a r e k o n s t r u k c i ó . Ez szoros kapcsolatban van a gazdaságosság kérdésével, mert meglevő berendezések újjaalakításával, korábban létesített üzemek átszervezésével és bővítésével lényegesen kisebb költség-ráfordítás mellett lehet a termelést növelni, a termelékenységet fokozni, mint új gépek beszerzése, új gyárak építése és üzembehelyezése esetén.

* FEDORENKO, N.P.: Újabb módszerek a fontosabb műszaki-gazdasági mutatók meghatározására. Ipargazdaság, 1961.6.sz.p.9-12.

Mindezek a kérdések és még sok más probléma, amelyek a műszaki fejlesztéssel kapcsolatosak, bő anyagot adnak a szakirodalmi feldolgozás számára, s e kérdések különféle szempontokból kerülnek feldolgozásra, elsősorban a szocialista országok szakfolyóirataiban. A gazdasági hatékonyságra vonatkozó számításokat a bányászat, gépipar, kohászat stb. területén hazai vállalataink eredményesen használhatják fel, s ebben a vonatkozásban igen sok gyakorlati példát találunk a szocialista és a tőkés országok szaklapjaiban egyaránt.

Hogyan segíti elő a műszaki fordítási szolgálat a műszaki fejlődés feladatait? Elsősorban azért, hogy adott műszaki fejlesztési célkitűzések/pl. új gyártási eljárások bevezetése, gépesítés, automatizálás, műszaki tökéletesítések a munkatermelékenység növelése céljából stb./megvalósításához - a nyelvi nehézségek áthidalásával - rendelkezésre bocsátja a szükséges külföldi szakirodalmat, olyan mértékben, ahogyan az a vonatkozó intézkedéseket bevezetni szándékozó intézmény, vállalat részére kívánatosnak látszik. A műszaki fordítási szolgálat ilyen keretek között folytatott működése esetén a fordításra kerülő anyag /könyv, folyóirat, folyóiratcikkek, kutatási jelentés stb./ fordítója a felhasználó intézmény feladata, s a fordító szerv tevékenysége a kiválogatott anyag fordítási munkájának elvégzését és a megrendelőhöz juttatását foglalja magában. Ebben a tevékenységi körben a fordító szervnek elsősorban azt kell megállapítania, hogyan, milyen szervezeti feltételek között tudja feladatát a legjobban ellátni. Elsőrendű fontosságú a fordítások szakszerű elvégzése, megfelelő szakfordítói és lektori gárda szervezése. A műszaki fordítások kifogástalan elvégzése, ill. a szükséges szakmai ellenőrzés helyes lebonyolítása szempontjából a fordítók és a fordításokat ellenőrző lektorok kellő szakmai és nyelvtudása nagyjából egyenrangú tényezőnek tekinthető. Nyilvánvaló, hogy az adott szakterületet átfogó, mélyenjáró műszaki tudás nélkül sem a fordító, sem a lektor nem végezhet magas színvonalu munkát. Nem kevésbé fontos azonban az is, hogy a fordítási, ill. fordítás-ellenőrzési munkát végzők alaposan ismerjék a szóbanlevő szakterület terminológiáját, és pedig mind azon a nyelven, amelyen a lefordítandó mű íródott, mind pedig azon a nyelven, amelyre a művet le kell fordítani. Mivel a műszaki fordítások területén túlnyomórészt a külföldi irodalom magyar nyelvre fordítása a feladat, természetesen elsőrendű követelmény a magyar terminológia ismerete és helyes használata a fordító által művelt szakterületen. Azokon a területeken, ahol a magyar terminológia még kevésbé alakult ki, a fordító és a szaklektor megfelelő szak kifejezéseknek az irodalomba való bevezetésével igen hasznos uttörő munkát végezhet. Ehhez természetesen az illető szakma egész struktúrájának igen alapos ismeretére van szükség. A szükséges szaktudás hiánya vagy a fordító nyelvismereteinek hiányossága esetén a fordítás színvonala nagymértékben az eredeti munka színvonala alatt marad, sőt, egyes esetekben a szerző mondanivalóját eltorzító, nehezen érthető vagy érthetetlen fordítási szövegek jöhetnek létre. A jó fordítás elkészítéséhez nagy segítség az, ha a fordítónak alapos általános műveltsége és jó stílusérzéke van. Ha a széleskörű szakmai és nyelvismereteken felül az előbb említett feltételek is megvannak a fordítónál, s a fordító kellő alapossággal és lelkiismeretességgel végzi munkáját, számítani lehet arra, hogy nem az eredeti szöveget szolgálai módon visszaadó, tehát nyilvánvalóan nehézkes és rosszul stilizált szöveg kerül a megrendelő kezébe, hanem olyan fordítás, amely az ere-

deti szöveg színvonalát legalábbis megközelíti.

A fordító szervek tevékenységének további elmélyítését jelenti az, ha tevékenységük nem merül ki a fordítási munkák elvégzésében, hanem magában foglalja a műszaki fejlesztés szempontjából fontos külföldi szakirodalom fordítására vonatkozó t a n á c s a d á s t i s. Ez persze feltételezi azt, hogy a fordító-irodák tanácsadásra alkalmas személyzettel rendelkezzenek, s ezek útján egyrészt felhívják az érdekelt vállalatok figyelmét a szakmájukban megjelent új publikációkra, másrészt tájékoztassák a megrendelőket az általuk kért anyag esetleges hiányosságairól, ill. adott esetben arról, hogy a fordítás elvégzése nem mozdítaná elő a megrendelő munkáját.

A fordítási szükséglet nagyságának és irányának megfelelően hazánkban a műszaki fordítási szolgáltatnak három fő típusa alakult ki:

1. a vállalati,
2. a szakterületi,
3. az országos műszaki fordítási szolgálat.

A v á l l a l a t i fordítási szolgálat egyes nagy iparvállalatok keretében működik, a helyi igényeknek megfelelő méretekben. Ennek a fordítási szolgáltatnak az az előnye, hogy közvetlen kapcsolatban van a vállalat fordításokat igénylő részlegeivel /műszaki fejlesztési osztály, tervosztály stb./, s így egyes esetekben aránylag gyorsan tudja a fordítási igényeket kielégíteni. Másrészt azonban a vállalati keretek itt határt szabnak a fordítási szolgálat működésének /kiszámu. szűk területre specializált, csak 1-2 nyelvből fordító személyzet, a lektorálás szakszerű elvégzésének nehézségei, a megfelelő folyóiratbázis hiánya/. Ezért az ilyen típusú fordítási szolgálat nagyobb arányú, szakmailag szélesebb körre kiterjedő fordítási tevékenység végzésére nem alkalmas.

A s z a k t e r ü l e t i fordítási szolgálat már jóval nagyobb területre terjed ki, s ennek megfelelően az ipar egyes területein nagyobb létszámu, szervezetiileg jobban megalapozott fordító-irodákon keresztül fejti ki tevékenységét. Magyarországon ez idő szerint három ipari tárca keretén belül működik ilyen jellegű fordítási szolgálat, éspedig az építőipari, a kohó- és gépipari és a nehézipari tárca keretében.

A fordítási szolgáltatnak ezt a típusát részben egyes iparágak speciális szükségletei hívták életre /építőipar/, részben a műszaki fejlesztéssel és a második öt éves tervünk végrehajtásával kapcsolatban a nehézipar területén fokozott mértékben jelentkező fordítási igények.

A műszaki fordítási szolgálat o r s z á g o s szerve már az iparági fordítási irodák megalakulása előtt is az Országos Műszaki Könyvtár volt, s az OMK fordítási osztálya továbbra is az a szerv, amelynél a műszaki fejlesztés kapcsán a fordítási igények a legnagyobb számban és a legdifferenciáltabban jelentkeznek.

A műszaki fordítási igények megfelelő szakmai színvonalon, az i-

par egész területére kiterjedően való kielégítésére az Országos Műszaki Könyvtár fordítási szolgálata a legalkalmasabb, aminek többféle oka van.

1. Az Országos Műszaki Könyvtár rendelkezik az országban a legnagyobb műszaki folyóirat- és könyvállománnyal /mintegy 2450 fajta folyóirat, 185 000 kötet könyv, 5 400 000 bel- és külföldi szabadalom/, ami lehetővé teszi a fordítási igények túlnyomó részének a könyvtár állománya alapján, külön utánjárás nélkül való kielégítését.
2. Az OMK keretében működik az országos műszaki fordításnyilvántartás, amelyhez az országban készült valamennyi műszaki fordítás kötelespéldányát be kell küldeni. Ez lehetővé teszi, hogy a nagyobb érdeklődést kiváltó témák kész fordításait - akár az OMK-ban, akár más fordító szervnél készültek - viszonylag olcsón és rövid idő alatt szolgáltatassuk a megrendelőknek.
3. Az OMK fordítási szolgálata 12 évi működése során a műszaki fordítások minden ágában jártas, széleskörű nyelvtudással rendelkező fordítói és lektori gárdát alakított ki, s így alkalmas a legdifferenciáltabb fordítási szükségletek kielégítésére.
4. Az OMK egyuttal műszaki dokumentációs központ is, amely a külföldi műszaki irodalmat lapszemléi, figyelőkarton-szolgálata és témafigyelő tevékenysége keretében széles körben tárja fel, és bocsátja referátumok formájában az érdekeltek rendelkezésére. A szakirodalom dokumentációja a legjobb alap a megrendelők számára a fordítás szempontjából tekintetbe jövő anyag kiválogatásához. A Műszaki Lapszemlék ez idő szerint évente mintegy 60 000 adatot /cikk-referátumok, címfordítások, szabadalmi kivonatok stb./ közölnek, s bár ez a volumen még korántsem elegendő a jelentősebb külföldi szakanyag hiánytalan feltárására, mégis jelentős segítség a vállalatok számára a műszaki fejlesztéshez, szervezeti változtatások előkészítéséhez szükséges szakirodalom felkutatásában.

Az OMK fordítási tevékenységének fejlődését 1956 óta a következő táblázat szemlélteti:

Év	Elkészült fordítások oldal	Növekedés + csökkenés - %-ban 1956-hoz képest	Kiküldött fordítás-másolatok oldal	Növekedés + csökkenés - %-ban 1956-hoz képest
1956	48 341,0	-	122 764	-
1957	59 069,5	+ 22,2	100 337	- 18,3
1958	90 040,5	+ 86,3	147 668	+ 20,3
1959	119 620,0	+ 147,5	160 932	+ 31,0
1960	165 161,0	+ 241,7	293 594	+139,1
1960 I.f.é.	77 902,0	-	141 292	-
1961 I.f.é.	91 799,0	+ 17,8 ^{x/}	190 146	+ 34,5 ^{x/}

^{x/} 1960. I. félévéhez képest.

A fenti táblázat az OMK fordítási szolgáltatásainak rohamos növekedését mutatja az ellenforradalom óta eltelt közel öt éves időszak folyamán.

Az új fordítások készítésének növekedése az 1959. és az 1960. év folyamán volt a legnagyobb mértékű; az 1959-ben elkészült fordítások oldalszáma mintegy két és félszerese, az 1960-ban elkészült fordítások oldalszáma pedig közel három és félszerese volt az 1956. évi oldalszámmak. A fordítási igények növekedése 1961-ben tovább folytatódott, bár ebben az évben az OMK fordítási osztálya már kénytelen volt korlátozó intézkedéseket életbe léptetni, hogy a nagymértékben megnövekedett igényeket a rendelkezésre álló fordítókkal és adminisztratív személyzettel kellő ütemben tudja lebonyolítani. /Igy pl. nagyterjedelmű könyvek fordítását nem vállaljuk./

A fordításmásolatok szolgáltatásának - az 1957. évtől eltekintve - állandó, nagyarányú növekedése mutatja, hogy az iparvállalatok igen sok esetben tartanak igényt más intézmények által megrendelt, már korábban elkészült fordításokra is. Ebben a vonatkozásban nagy jelentősége van az OMK keretében működő fordításnyilvántartásnak, amely ellenőrzi a beérkező fordítás-bejelentéseket, és kiküszöböli a népgazdasági szempontból káros kettős fordításokat azáltal, hogy nem engedélyezi már korábban lefordított anyag újbóli lefordítását, s ugyanakkor felhívja a bejelentő figyelmét a már meglevő fordítás beszerzésének lehetőségére.

Az OMK fordítási szolgálatát a magyar ipar egésze igénybe vette, az igénybevétel azonban iparáganként különböző mértékű volt, egyrészt aszerint, hogy a műszaki fejlesztési szükségletek az egyes iparágakban mennyire fokozták a szakirodalom iránti érdeklődést, más-

részt befolyásolta a megrendelések volumenét az egyes ipari tárcák keretében létesített fordítóirodák tevékenysége is. E körülmény figyelembevételével azonban a fordítási szolgálat főbb iparágankénti megoszlása eléggé hiven tükrözi iparunknak a műszaki fejlesztéssel kapcsolatos szakirodalmi szükségleteit.

Ar 1961 júniusában kiküldött fordítások szakterületenkénti megoszlása a következő képet mutatja:

Szakterület	Kiküldött fordítások	
	tételszáma	%-os aránya
Gépipar, kohászat	320	23,98
Vegyipar	185	13,86
Textil- és bőripar	184	13,85
Papír-, nyomda-, faipar	142	10,64
Bányászat	79	5,95
Elektrotechnika	65	4,85
Híradástechnika	59	4,40
Építőipar, kerámia	54	4,03
Közlekedés	54	4,03
Üzemszervezés	53	4,02
Műszer, fizika	46	3,44
Élelmiszeripar	44	3,30
Energia, hőtechnika	33	2,46
Egyéb	16	1,19
	1334	100,00

A fenti táblázat egy hónap fordítási tételeinek szakterületenkénti megoszlását mutatja, így a fordítási igények megoszlása tekintetében hosszabb időszakot véve bizonyos eltolódásokkal kell számolnunk. Egyes szakmákban ugyanis a fordítási igények lökészerűen jelentkeznek, pl. külföldről beszerzett új gépek üzembehelyezésével kapcsolatban a gépleírások sürgős lefordítására van szükség, vagy új technológiai eljárások bevezetése során szükséges a tárgykörben fellelhető

külföldi szakirodalmi anyag lefordítása/. Annyi mindenesetre megállapítható, hogy valamennyi jelentősebb iparág igénybe veszi az ONK fordítási szolgáltatásait, s hogy az iparon belül a gépipar és kohászat, a vegyipar, valamint a textil- és bőripar megrendelései a legnagyobb mértékűek. Igen jelentős továbbá a papír-, nyomda- és faipar megrendeléseinek aránya is. A gépipar megrendeléseinek nagy részarányát - ez iparág hazai jelentőségén túlmenően - magyarázza az a körülmény is, hogy a gépipar különféle iparágakat lát el gépi berendezésekkel, s így az ez iparág területén jelentkező fordítási igények jelentős részben más iparágak műszaki fejlesztésével, szervezési szempontból való tökéletesítésével stb. kapcsolatosak.

Az 1961. június havi fordításoknak az eredeti szöveg nyelvén - e szerint megosztlása rávilágít arra, hogy az iparvállalatok elsősorban az angol, német és szovjet szakirodalomból merítenek, de eléggé jelentős a francia, cseh és lengyel szakirodalom termékeinek felhasználása is. A számszerű adatok a következők:

Fordítások magyar nyelvre:	Lefordított tételek száma	%
angol nyelvről	410	30,7
német "	400	30,0
orosz "	228	17,1
francia "	90	6,8
cseh "	79	5,9
lengyel "	49	3,6
egyéb nyelvekről	57	4,3
Fordítások magyar-ról idegen nyelvre:	21	1,6
	1334	100,0

A fordításra kerülő szakszövegek nyelvi megoszlását elsősorban az egyes nyelvterületek műszaki irodalmának bősége szabja meg. A szocialista országok műszaki színvonalának az utóbbi években bekövetkezett nagyarányú emelkedésére jellemző, hogy a Szovjetunió, Csehszlovákia és Lengyelország szakirodalmából lefordításra kerülő anyag jelenleg már több mint egynegyed része az egész fordítási volumennek, a 30 %-ot kitevő német anyagnak pedig jelentős része a Német Demokratikus Köztársaságban megjelenő folyóiratokból származik. Továbbra is igen nagyarányú az angolszász nyelvterületen /Nagy-Britannia, Amerikai Egyesült Államok/ megjelenő szakirodalom fordítása.

Miután a fordítási igények elsősorban a külföldön legújabbban bevezetett gyártási eljárások, új gyártmányok, műszaki és szervezési tökéletesítések stb. ismertetésére vonatkoznak, a fordítások zöme folyóiratcikkek magyar nyelvre való átültetését tartalmazza. Jelentősebb továbbá a külföldi szabványok és szabványok fordítása iránti igények is.

Műszaki könyvek fordítása nem elsőrendű feladata az OMK fordítási osztályának, mert az ilyen jellegű fordítási munkák elvégzésére elsősorban a könyvkiadó vállalatok hivatottak. Ha azonban nem a szakemberek széles körét, hanem csak egyes vállalatokat vagy a vállalatok egy-egy csoportját érdeklő szakkönyvről van szó, a kérdéses munka nyomtatásban való kiadására nincs lehetőség. Ilyen esetekben az Országos Műszaki Könyvtár fordítási osztálya - a rendelkezésére álló pénzügyi keret figyelembevételével - vállalkozik nem túlságosan nagy terjedelmű műszaki könyvek vagy könyvrészletek lefordítására is. Ez a tevékenység célszerű és szükséges kiegészítése a műszaki irodalom publikálásával foglalkozó könyvkiadók munkájának, mert az érdekelt vállalatok, intézmények számára hozzáférhetővé teszi a szakirodalom ama részének magyar nyelven való tanulmányozását, amelynek könyvalakban való megjelentetése - az érdeklődők szűk körére való tekintettel - nem lehetséges.

Hogyan lehet a könyvfordítások területén a könyvkiadók és a fordító szervek tevékenységét összhangba hozni? Számba kell venni /hazont vagy negyedévenként/ a könyvalakban megjelenő külföldi műszaki irodalmat, s az érdekelt intézmények /könyvkiadó vállalatok, fordító szervek/ együttes állásfoglalása alapján kell eldönteni, mi az, aminek könyvalakban való megjelenése kívánatos és szükséges, s mi az, amit - mint szűk szakterületre kiterjedő munkát - egyes vállalatoknak, intézményeknek kell lefordításra ajánlani. Ez utóbbi művek egy-egy vállalat részére való lefordítása továbbra is a fordító szervek feladata lenne, de nem öltetszerűen, s nem is feltétlenül az érdekelt vállalatától kiindulva kerülne sor lefordításukra, hanem az ipar és a fordító szervek tervszerű, szervezett együttműködése útján.

A több vállalatot, intézményt érdeklő, de nem széles körben terjeszthető külföldi művekre az együttműködésnek más formáit kellene alkalmazni. Ezeknek a munkáknak a fordításait az érdeklődésnek megfelelő példányszámban, sokszorosított alakban kellene terjeszteni. A fordítás és a technikai előállítás költségeit az érdekelt intézmények együttesen viselnék, ill. ha egy főhatóság alá tartoznak, az illető főhatóság /minisztérium, Tudományos Akadémia/ viselné a költségeket.

A külföldi szakirodalom tervszerű feltárása és felhasználása a kiadóvállalatok és a könyvkiadáson kívüli fordító szervek együttműködésének elmélyítését, rendszeressé tételét követeli meg.

Kisebb volumenű, de nem kevésbé fontos része az OMK fordítási osztálya tevékenységének a külföldi tudományos kongresszusok és konferenciák anyagának fordítása, valamint a külföldről érkező kutatóintézet-i jelentések magyar nyelvre való átültetése. A nemzetközi műszaki-tudományos együttműködés fokozódásával a szakfordítási munkának ez a területe egyre nagyobb jelentőségűvé válik, különösen a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának keretében együttműködő szocialista országok viszonylatában.

Az iparvállalatok zavartalan munkájának fontos feltétele, hogy a külföldről behozott gépek működési leírásai, az ún. gépkezelési kézikönyvek magyar fordításban rendelkezésükre álljanak. Éppen ezért nagy jelentősége van az OMK ez irányú munkájának. Nem kevésbé fontos az

új gyártási eljárásokat ismertető szövegek /technológiai utasítások/ és az azokhoz tartozó ábrák magyarázatának szakmai és nyelvi szempontból helyes fordítása is.

Az iparvállalatok fordítási szükségletei igen sokrétűek és nagy-méretűek, s e szükségletek kielégítése egyre kiterjedtebb apparátust igényel. Ezért elsőrendű fontossága az, hogy a fordításokat végző személyek minden követelménynek megfeleljenek, hogy biztosítva legyen a fordítások kellő időben, szakszerűen való elvégzéséhez szükséges létszám s a különböző okokból kieső fordítók kellő utánpótlása.

Vegyük sorra ezeket a szempontokat.

Fentebb beszéltünk már a fordító szakmai és nyelvi ismereteinek - mint az általa készített fordítás használhatósága szempontjából alapvető két követelménynek - elsőrendű fontosságáról.

Hogyan lehetséges ezeknek az ismereteknek a megszerzése?

Szakfordító esetében nyilvánvaló, hogy a szakmai ismeretek jelentős részben a fordító gyakorlati munkájából kell, hogy eredjenek, természetesen megfelelő elméleti tudással párosulva. A szakfordító munkájában különleges nehézséget okoz az, hogy a szakcikkek, szak-könyvek csak az esetek egy részében tárgyalnak valamely kérdést úgy, hogy a fordításhoz elegendő egyetlen tudományág terminus technicusainak ismerete. Igen gyakori viszont az az eset, amikor a fordítás szakszerű elvégzéséhez több szakma együttes ismeretére van szükség. Pl. a textilipari termelés számos területén zajlanak le vegyi folyamatok, s ezek leírásának megértése természetesen kémiai ismereteket tételez fel. A textilipari gépek szerkezetének, működésének ismertetéséhez textilipari és gépészeti ismeretekre egyaránt szükség van. S még hozhatnánk fel erre vonatkozólag számos más példát.

Napjainkban komoly gondot okoz a kiadóknak, fordító szervezeteknek a fordítói utánpótlás biztosítása.

Fordítóink, lektoraink nagyrésze az idősebb korosztályokhoz tartozik, s így előbb-utóbb szükség lesz pótlásukra. Ezenfelül a külföldi irodalom iránti egyre növekvő érdeklődés is szükségessé teszi a fordítói gárda állandó bővítését. Ezért kormányzatunknak és az illetékes oktatási szervezeteknek fokozott figyelmet kell fordítaniuk a fordítói utánpótlás biztosítására. Egyaránt fontos a megfelelő szervezeti formák kialakítása és a kellő oktatási színvonalról való gondoskodás. Ahhoz, hogy művelt, sokoldalú, elsőrendű minőségű munkát végző fordítói gárdát nevelhessünk ki, egyetemi színvonalú oktatást kell a jövő fordítói számára biztosítanunk.

Fontos előfeltétele a kiváló fordítói munkának a megfelelő anyagi dotáció nyújtása is. Kíváncsú, hogy minél többen válasszák élet-hivatásul a fordítói tevékenységet, ezt pedig csak abban az esetben lehet elérni, ha a szakfordítói munka önmagában is teljes megélhetést biztosít.

A fordítások színvonalát jelentős mértékben befolyásolja az, hogy az elvégzett fordítások szakmai és nyelvi szempontból ellenőr-

zésre /lektorálásra/ kerülnek-e, s ha igen, milyen mélységben és alaposan történik ez az ellenőrzés.

A szakfordítónak igen nagy előnyére lehetnek a gyakorlati munka során a lektorok által készítendő szövegyűjtemények, amelyek egy-egy szakma újabban kialakult és így a szótárakban nehezen fellelhető szakkifejezéseit foglalják magukban. Ennek előfeltétele a terminológia tisztázása, a szakemberek közötti megállapodás a megfelelő szakkifejezések használatára nézve.

A fordító és lektor közötti kapcsolatnak - a fordító gyakori foglalkoztatása esetén - szorosnak kell lennie. A lektor legyen a fordítónak szakmai tanácsadója, akivel az eredeti szöveg kevésbé világos vagy a fordításnál a terminológia szempontjából nehézséget okozó részeit megbeszélheti. A fordítók és a lektorok közötti kapcsolat jó példái láthatjuk az OMK fordítási szolgálatában. Ennek több feltétele van. Ilyenek: 1. állandó fordítói és lektori gárda kialakítása, ami lehetővé teszi a fordítók állandó jellegű irányítását; 2. olyan szervezeti forma létrehozása, amelynek keretében a fordítók értesülnek a lektorok észrevételeiről, azokat felhasználhatják további munkájukban. Az Országos Műszaki Könyvtárban mindkét feltétel adva van.

A vállalatok, intézmények fordítási igényeinek zökkenésmentes, gyors lebonyolításához feltétlenül szükséges a jól működő ügyviteli apparátus is. Ott, ahol a fordítási igények rendszeresen nagy mennyiségben jelentkeznek, s igen szétágazóak, vagyis számos szakterületre terjednek ki, és az igények kielégítése nagy létszámú, a szakirodalom szempontjából jelentős valamennyi nyelvben jártas fordítói gárda működését tételezi fel, elengedhetetlen feltétel a korszerű ügyvitel, az adminisztrációs munkák jó megszervezése.

Az Országos Műszaki Könyvtárban a műszaki fordítási igények nagymértékű növekedése az utóbbi években parancsolóan irta elő az ügyvitel egyszerűsítését. Ez annál is inkább szükségessé vált, mert a fordításmegrendelések, fordításmásolat-kérések növekedésével az ügyvitelt lebonyolító személyzet létszáma - költségvetési okokból - nem tarthatott lépést. Az igények gyors kielégítését a megrendelő vállalatok is elősegíthetik, pontos adatok szolgáltatásával s a különböző fajta szolgáltatásokra /fordítás, másolat, foro/ irányuló megrendelések különválasztásával.

A fordítási szolgálatnak fontos része a lefordított szöveghez tartozó ábrák, táblázatok, irodalomjegyzékek lefényképezése és a megrendelőknak való kiküldése. A műszaki fordítások tulnyomó része nem volna érthető a hozzájuk tartozó ábrák lefényképezése nélkül. Ezért a fordítási szolgálat munkáját szükségképpen kiegészíti a vele kapcsolatban levő fotolaboratórium munkája.

A szakszövegek tárolását jelentős mértékben megkönnyíti a mikrookmány-felvévő berendezések alkalmazása. Ilyen berendezés felszerelése esetén nagy mennyiségű cikk- és könyvanyag tárolható kis helyen, ami raktárterben lényeges megtakarítást jelent, mert az anyagnak mikrokártyára való felvétele után az eredeti folyóirat vagy könyv megőrzésére már nincs feltétlenül szükség,

az bizonyos idő elteltével kiselejtezhető. A fordítási szolgálatnak a mikrokártya-felvevő és leolvasó berendezések széleskörű alkalmazása annyiban jelent majd könnyebbséget, hogy csökkenti a külföldi folyóiratok, szakkönyvek beszerzésével járó nehézségeket, mert a fordítást - a sok utánjárást igénylő folyóirat- vagy könyvbeszerzés elkerülésével - a mikrokártya alapján is elvégezheti.

+

Az elmondottakban rámutattunk a műszaki fordítások szakszerű és gyors szolgáltatásának jelentőségére a műszaki fejlesztés szempontjából. Ezt a szempontot a termelésben dolgozó szakemberek is egyre nagyobb mértékben ismerik fel, és érvényesítik gyakorlati munkájukban. A vállalatok, intézmények vezetői a helyi könyvtári és dokumentációs szolgálat létesítésével, ill. megerősítésével, a fordítások céljára rendelkezésre álló pénzügyi keret növelésével igyekeznek az eddiginél nagyobb alátámasztást adni az ipari kutatás és fejlesztés munkájának. A vállalatoknál folyó könyvtári és dokumentációs munkák összehangolásáról az egyes iparágak ez irányú munkáját összefogó alközpontokon keresztül az Országos Műszaki Könyvtár módszertani osztálya gondoskodik. Ez idő szerint hiányzik még azonban a fordító szervek tevékenységének koordinálása. Gyakori az olyan eset, hogy ugyanannak az anyagnak a fordítására egy időben két vagy három helyen jelentkezik igény. Ilyenkor az OMK fordításnyilvántartási csoportja a korábban jelentkező intézménynek adja meg az engedélyt, s ezáltal a kettős fordítást elkerülik ugyan, de a második vagy harmadik igénylő - a fordítás kötelespéldányának késedelmes szolgáltatása folytán - sokszor csak hosszabb idő elteltével jut hozzá az őt érdeklő fordításhoz, esetleg olyan időpontban, amikor a korábban kért anyag már aktualitását veszítette számára. Ezek a nehézségek indokoltá teszik a fordítási igényeket koordináló szerv létesítését.

A műszaki fordítások szolgáltatása terén felmerülő teendőket a gyakorlati élet szükségletei írják elő. A szocialista országok rendkívül gyorsütemű műszaki és gazdasági fejlődése, a nemzetközi szocialista munkamegosztásból adódó feladatok egyre inkább növelik, és differenciálják a fordítási szükségleteket, egyre szélesebb alapot adnak a külföldi műszaki irodalom iránti érdeklődésnek, a külföldi tapasztalatok átvételének és felhasználásának. A tudomány és a gyakorlat közötti kapcsolat csak szocialista társadalmi-gazdasági viszonyok között válik élő valósággá, mert csak itt szolgálja a tudomány az egész társadalmat, a gyakorlati élet emberei csak itt állíthatják tevékenységüket - minden egyéni vagy vállalati önzéstől mentesen - a népgazdaság egészének szolgálatába.

A műszaki fordítási szolgáltatások fejlesztése, a fordítási szervezet tökéletesítése és a kellő színvonalon álló fordítói utánpótlás biztosítása ilyen módon különleges fontosságuvá vált a szocialista országok műszaki fejlődése szempontjából.

+
+ +

GÁSPÁR, I.: Technische Entwicklung - technische Übersetzungen

Die Anforderungen der technischen Entwicklung unserer Industrie stellen den technischen Übersetzungsdienst vor neue, erhöhte Aufgaben. Der technische Übersetzungsdienst wird in Ungarn in erster Reihe durch die Technische Landesbibliothek besorgt, da dieses Institut im Lande über den grössten Fachzeitschriften- und Fachbuchbestand verfügt, einen weitverzweigten, vielseitigen Fach- und Sprachkenntnis besitzenden Übersetzerstab beschäftigt, und als technische Dokumentationszentrale auch das für Übersetzungen geeignete Material auswählt und in Form von Referaten den Interessenten regelmässig zustellt.-

Die Übersetzungstätigkeit der Technischen Landesbibliothek hat in den verflossenen fünf Jahren einen bedeutenden Aufschwung erlebt. Der Übersetzungsdienst der Bibliothek wird von der Gesamtheit der ungarischen Industrie in Anspruch genommen, obwohl auf einzelnen Sachgebieten auch andere Übersetzungsbüros tätig sind. Nach den Daten des Monats Juni l.J. wurden die meisten Übersetzungen von den Betrieben des Maschinenbaus und Hüttenwesens, der chemischen Industrie, sowie der Textil- und Lederindustrie bestellt. Die Industriebetriebe interessieren sich in erster Reihe für die Fachliteratur des russischen, englischen und deutschen Sprachgebietes, es werden jedoch auch viele Publikationen der französischen, tschechischen und polnischen Fachliteratur in die ungarische Sprache übertragen.- Die Tätigkeit der Übersetzer erfordert gründliche, vielfach auf mehrere Fachgebiete sich erstreckende Kenntnisse, doch zur Erreichung eines hohen Niveaus der Übersetzungsarbeiten ist auch die Mitwirkung gutqualifizierter Lektoren erforderlich.

- : -